

Erfaringer fra forsøk med sammenslåtte menighetsråd

Desember 2009

Innledning

KM-sak 08/05 *Kirkelige reformer*. I vedtak del A pkt 3 står det: *Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til flere forsøk med samarbeid mellom sokn og til forsøk med større sokn.*

Samarbeid mellom sokn er mange steder noe helt naturlig og selvsagt. Siden 2003 har Kirkerådet og KA direkte oppfordret til mer samarbeid på tvers av sokn og fellesråd. Samarbeid har blant annet blitt stimulert gjennom FOU-midler gjennom kap. 340, post 76 på statsbudsjettet og prosjektet "Kirkelige reformer" (2003-2006). I forbindelse med trosopplæringsreformen har mange menigheter inngått samarbeid om trosopplæringsarbeidet, og fra 2008 med opptrapping av reformen, er soknene som får tildelt midler tvunget til å samarbeid innad i prostiet.

I 2006 ønsket 80 menighetsråd å slå seg sammen to eller flere menighetsråd. Det ble en reduksjon fra 80 til 34 menighetsråd. Det finnes også noen som har blitt registrert i ettertid, og som ønsker denne ordningen fra valget i 09. Dette gjelder 19 sokn som er blitt til 9 råd fra valget i 2009.

Erfaringene som finnes i denne rapporten, er hentet fra blant annet inspirasjonssamlinger våren 2006, et evalueringsskjema utfylt av representanter for forsøkene og en telefonrunde gjennomført våren 2009.

Informasjon og oppstart

Mange steder i landet er det små sokn, med både lite ressurser og få medlemmer av Den norske kirke. Ulike samarbeidsformer er prøvd ut, og derfor kom temaet opp på Kirkemøtet i 2005.

Dette sto i rundskriv nr.9 i 2004 fra Kirkerådet:

Sammenslåing av sokn

Flere steder arbeider en med eller vurderer en sammenslåing av sokn. Den norske kirke har 15 sokn med færre enn 100 medlemmer og 197 sokn med færre enn 500 medlemmer. Hele 423 av landets 1297 sokn (1/3 av alle sokn) har færre enn 1000 medlemmer.

Dersom menighetsrådet vurderer sammenslåing eller annen sokneregulering, må saken legges frem for de berørte menighetsmøtene til uttalelse m.v., jf. "Delegasjon av myndighet til å foreta enkelte endringer i sokneinndelingen..." fastsatt av Kirkedepartementet 19. juli 1996. Bestemmelsene finnes i Lovsamling for Den norske kirke, kapittel 10.3 (Kirkerådet 2003).

Det vil være en stor fordel om eventuelle endringer trer i kraft fra 1.1.2006, samtidig med at valgperioden for de nye menighetsrådene tar til. Det er bispedømmerådet som har myndighet til å slå sammen sokn, fastsette navn på sokn og treffe avgjørelse om det skal velges nye menighetsråd etter endringer av soknegrensene.

Kirkerådet, Styringsgruppen for kirkelig reformarbeid, bispedømmerådene og KA har hatt en rekke henvendelser fra menigheter som vurderer å slå sammen sokn eller som i første omgang er interessert i å etablere et felles menighetsråd uten å nedlegge de "gamle" soknene. De menighetsråd som vurderer sammenslåing før den nye funksjonsperioden for menighetsråd/fellesråd tar til, må sette i gang arbeidet snarest mulig. Slike saker vil normalt ta en del tid både å forberede og få behandlet i de ulike organer som skal uttale seg.

Kultur- og kirkedepartementet mottok søknadene om dispensasjon fra kirkeloven, og Kirkerådet mottok søknader om prosjektstøtte. Enkelte biskoper og stiftsdirektører var aktive med å få på plass noen sammenslåinger av menighetsråd. Prosjektlederen for "Kirkelige reformer" reiste rundt til flere menigheter og veiledet når det gjaldt sammenslåing av menighetsråd. Noen av de sammenslåtte menighetsrådene fikk rundt 20.000 kr i startstøtte for å gå inn i denne ordningen.

Størrelse på soknene og geografi

Det er stor forskjell på soknene som er med i forsøkene, med mellom 79 og 14 000 medlemmer. Det forteller om den store variasjonen i Den norske kirke.

I åtte av prosjektene er soknene som har et felles råd jevnstore. Det er minst 1000 personer i forskjell i befolkningstall mellom de samarbeidende soknene i 14 av prosjektene, og minst 2000 i differanse i 11 av prosjektene.

Fire prosjekt har slått sammen soknene, ett fra 01.01.08, ett fra 01.11.09 og to fra 01.01.10. Ett siste prosjekt ønsker ikke fortsettelse på grunn av at et sokn i fellesrådsområdet ikke ønsket å være med. De soknene her som ønsket ordningen med hele fellesrådsområdet, så ikke nytten med forsøket uten det siste soknet.

Oslo og Stavanger har ingen sokn som benytter denne ordningen, men ellers er det jevnt fordelt på de andre bispedømmene.

Dette er menighetene som er involvert i forsøket fra 2005 (antall medlemmer):

Nord-Hålogaland

- Lebesby og Kjøllefjord (246/ 928)
- Polmak og Tana (774/ 1767)
- Balsfjord og Malangen (3698 / 1223)

Sør-Hålogaland

- Vassås og Solstad (804/ 658)
- Sagjord og Hamarøy (281/ 1270)

Nidaros

- Grong og Harran (1597/ 504)
- Åfjord og Stoksund (2498/ 575)
- Bjugn, Nes og Jøssund (2490/ 499/ 1195)

- Verran og Malm (680/ 1656)

Møre

- Øye og Ranese (ett sokn fra 2010) (1094/ 2482)
- Myrbostad og Vågøy (3654/ 1967)

Hamar

- Lom, Bøverdalen og Garmo (1539/ 264/ 447)
- Dovre og Dombås (1274/ 1225)
- Brumunddal og Veldre (er nå ett sokn) (til sammen 10670)
- Øyer og Tretten (2620/ 1652)
- Hof, Arneberg og Hof Finnskog (1053/ 792/ 124)

- Åsnes, Gjesåsen og Åsnes Finnskog (2592/ 1745/ 613)

Bjørgvin

- Valestrand og Førde (975/ 698)
- *Vaksdal, Dale, Bergsdalen og Nesheim – Ikke forlenget etter valget i 2009*
- Hauge, Tønjum og Borgund (1143/ 552/ 265)
- Vangen, Flåm, Undredal og Nærøy (1036/ 307/ 83/ 79)

Agder og Telemark

- Austbygd og Hovin (854/ 216)
- Atrå og Mæl (526/ 545)
- Holla og Helgen (2635/ 367)
- *Mykland og Froland(er nå ett sokn) (299/ 3680)*

Tunsberg

- Stokke, Skjee og Arnadal (6421/ 1292/ 817)
- Åros og Røyken (1743/ 7114)
- Kongsberg og Jondalen (14508/ 463)
- Hof/Eidsfoss og Vassås (2345/ 295)
- Nore og Uvdal (1183/ 861)

Borg

- Gjøfjell og Nesodden (2288/ 2133)
- Vestby, Garder og Såner (4945/ 363/ 5530)
- Heli, Hovin og Spydeberg (216/ 518/ 3686)
- Drøbak og Frogn (8053/ 3619)
- Hobøl og Tomter (2249/ 1588)

Jevnstore: 8

Minst 1000 pers forskjell: 14

Minst 2000 pers forskjell: 11

Hvorfor denne ordningen?

Det har vært to hovedgrunner for at soknene har ønsket ordningen med et felles menighetsråd.

- 1) Det var vanskelig å få folk til å stille til menighetsrådsvalg, slik at en sammenslåing var eneste mulighet i og med at dette totalt sett krever færre representanter
- 2) Ønske om å øke kompetansen i rådet/rådene, samt å spare/omdisponere ressurser i forhold til kostnader og tid

Noen oppgir også andre grunner, blant annet at et felles menighetsråd er en naturlig fortsettelse på allerede eksisterende samarbeid. De ser også muligheten for å få 100 % - stillinger.

I små menigheter har de sett et behov for et større menighetsfellesskap, slik at det er mulig å skape større felles arrangementer og tiltak.

Organisering av arbeidet

De aller fleste har utvalg i soknene, og som oftest på tvers av menighetene. Det er utvalg som jobber med diakoni, trosopplæring, misjon, gudstjeneste, konfirmanter, pilegrimsarbeid og menighetsblad. I syv av forsøkene har soknene selv utvalg som legger praktisk til rette i sin lokale kirke. De tar seg av kirkegårder, kirkeverter og annet praktisk rundt gudstjenesten. Mange av forsøkene opplyser at utvalg er viktig for menighetens arbeid, og derfor er det fornuftig å bruke tid på å finne ut hvordan dette skal organiseres på en god måte. Relasjonen

til menighetsrådet må avklares, og et tydelig mandat for utvalget kan være nyttig å jobbe ut ifra. Da er det lettere for frivillige å ta på seg oppgaver, og man vet hva målet med arbeidet er.

Seks prosjekter har ikke opprettet utvalg.

Seks prosjekter har kirkeutvalg eller menighetsutvalg som tar seg av diverse oppgaver i menigheten sin, som tidligere antakelig lå til menighetsrådet.

Regnskap og organisasjonsnummer

I 2006 ble dette notert i Kirkerådet når det gjaldt regnskapsføring og organisasjonsnummer, etter flere samlinger med prosjektene:

Når det gjelder regnskapsføring og organisasjonsnummer, varierer det noe hvordan rådet har ønsket å strukturere seg. Forskjellene er størst der det er ett kirkelig råd som ivaretar både oppgavene som ligger til menighetsråd og fellesråd. De aller fleste menighetsrådene fører felles regnskap. Flere har da valgt å føre regnskapet med egne menighetskasser for på den måten å sikre en viss oversikt over det enkelte sokn.

Når det gjelder de kirkelige rådene føres det hovedsakelig separate regnskap for fellesråd og menighetsråd. Hamar-regionen skilte seg noe ut her ved at det flere steder ble ført ett felles regnskap for både fellesråd og menighetsråd, men med avdelinger slik at det er mulig å skille ut dersom det er ønskelig.

Bruken av organisasjonsnummer følger tankegangen rundt regnskapsføring, og flertallet benytter ett av de gamle organisasjonsnumrene mens de andre fryses inntil en ser konsekvensene av forsøket.

I 2009 ga 18 av prosjektene tilbakemelding angående regnskapsføring og organisasjonsnummer:

13 av disse fører et felles regnskap for det nye menighetsrådet. 3 av disse igjen har allikevel en klar inndeling i regnskapet som viser de enkelte sokns bruk av penger. Seks av prosjektene fører ett felles regnskap for menighetsråd og fellesråd.

Ni bruker fellesrådet sitt organisasjonsnummer. To av prosjektene har fått nytt organisasjonsnummer. De fleste har ingen avtale som regulerer fordelingen av midler ved ev. opphør av forsøket, men de fleste har en fordelingsnøkkel eller klar inndeling i regnskapet slik at det er lett å tilbakeføre midler til det soknet midlene tilhørte før forsøket.

Fellesrådsfunksjoner

For mange har forsøket med sammenslåing av menighetsråd medført at det nå er ett råd som ivaretar både menighets- og fellesrådsfunksjonene. Halvparten av rådene har også fellesrådsoppgaver. Disse fungerer som en ettsoknskommune. Gjennomføringen av rådsmøtet skjer da ved at kommunens representant er til stede i den delen av møtet da fellesråds sakene behandles. Enkelte steder ønsker den kommunale representanten å delta under hele møtet, også under behandling av saker som ligger til menighetsråd. Da skjer det en fullstendig sammenblanding av sakene og det føres da også kun en protokoll fra møtene.

På enkelte steder har en valgt å ha separat menighetsråd og fellesråd selv om disse kunne fungert som ett råd. Kirkelige fellesråd har en sammensetning og funksjon som før menighetsrådene ble slått sammen.

Det oppleves tungvint av noen at det føres to sakslister og to regnskap.

Det positive ved å ha både fellesråds- og menighetsrådsoppgaver i ett råd, er at arbeidet kan henge enda bedre sammen. Det negative er at kan bli for mye fokus på bygg, praktisk tilrettelegging og administrasjon, og mindre på strategisk arbeid og menighetens virksomhetsområder. Dette får også følger for hvilke personer man ønsker inn i rådet. Noen synes det er mer spennende å sitte i rådet når det er et mer helhetlig virksomhetsansvar.

Tidlig i forsøksperioden så det ut til at de som satt igjen med de mest positive erfaringene var der det sammenslåtte menighetsråd også fungerte som kirkelig fellesråd. I 2009 virker det som de fleste prosjektene opplever å lykkes.

Soknesammenslåing

Soknetilhørigheten er fortsatt viktig til tross for et felles menighetsråd. De fleste menighetsrådene oppgir at medlemmene er bevisst på hvilket sokn de tilhører. Tradisjoner er viktig i menigheter, og denne oppfatningen er gjeldende på ulike steder i landet.

Noen prosjekter opplyser at da de gikk inn for denne ordningen, var det med blick på soknesammenslåing. Noen har drøftet spørsmålet om soknesammenslåing tidligere, men har latt det bero nå. Medlemmene må vende seg mer til tanken på en eventuell sammenslåing av soknene. Denne prosessen kan ta tid, og det viser seg at mange steder er det en stor bevissthet om å ivareta sitt sokn.

Det er delte meninger om hva forsøket skal føre til. Noen menigheter ser dette som et naturlig skritt i retning av en sammenslåing av sokn, mens andre ikke ønsker mer enn formalisert samarbeid.

Syv råd sier de ikke ønsker soknesammenslåing nå, mens syv andre åpner for at dette kan skje i løpet av neste valgperiode.

Praktisk tilrettelegging og geografi har mye å si når det gjelder sammenslåing av sokn. Språk kan også være en problemstilling i strøk med en samisktalende befolkning.

Diverse erfaringer

Flere steder har man ønsket forsøk med et felles menighetsråd, fordi det har vært en naturlig fortsettelse på allerede eksisterende samarbeid. Gjennom trosopplæringsreformen er det igangsatt 156 prosjekter som omfatter 350 menigheter (fram til 2007).

Dersom de ansatte allerede har kontor på samme sted, er det også praktisk å ha ett felles menighetsråd. Noen har opprettet felles kontor etter sammenslåing av rådene. Noen typer utvalg er også naturlig å ha over soknegrensene.

Ordningen er en stor fordel på steder der det er få ansatte, fordi det virker tidsbesparende. Noen steder i landet deltar kirkeverge eller sokneprest på møter i flere menighetsråd. Dette er krevende og tar mye tid og ressurser. Det er ingen tvil om at de ansatte opplever det lettere å forholde seg til kun ett råd, spesielt når man er ansatt på tvers av soknene.

Det har vist seg å være lettere å få 100 % stillinger når samarbeidet mellom menighetene er mer formalisert.

Kunnskapen om nabosoknet øker med mer samarbeid, og dette fører til mer solidaritet og samhandling. Samhandlingen virker positivt på menighetslivet, og mer samarbeid gir opplevelsen av å være flere sammen.

Flere prosjekter oppgir at de opplever å ha større tyngde og gjennomslagskraft mot kommunen. Det kan altså vise seg at kirken står sterkere når det er flere som går i samme retning og har drøftet relevante problemstillinger. Kirken fremstår som mer profesjonell. Den samme effekten viser seg i prosjekter med vekt på samarbeid mellom fellesråd.

Forankring av forsøket har vært viktig flere steder, og der det har vært god oppslutning om forsøket fra starten, har det vedvart. To oppgir at de har bedt om tilbakemelding på ordningen gjennom menighetsblad eller på annen måte.

Flere av forsøkene har vært preget av oppstartsproblemer slik at det har tatt lang tid før de kom ordentlig i gang. Fra 2009 fremstår dette mer stabilt, bortsett fra det forsøket som ikke ønsker forlengelse, og et forsøk som sliter med å finne sin form. I det sistnevnte er det ekstra stor forskjell på størrelsen på soknene. De fortsetter også i valgperioden 2009-2011, men prøver å lage lokale varianter for samarbeidet.

Der det er ulik kultur i menighetene har det tatt lenger tid å finne ut av en ny samarbeidsform. Dette kan handle om både teologisk profil og tiltak menigheten ønsker å satse på.

Færre råd fører til færre frivillige medarbeidere i råd. Det utfordrer til å finne interessante oppgaver og eventuelt utvalg for frivillige som ellers kunne sittet i rådet. Noen steder blir det stor belastning for de få i menighetsrådet.

Det kan virke som det er en stor terskel å overvinne når det gjelder å gå på gudstjeneste i en annen kirke enn sin soknekirke. Å ha engasjement eller sitte i utvalg som også skal gjøre en jobb i en annen kirke enn "sin egen", virker lettere å få til. Mange har hatt både ansatte og utvalg på tvers av soknestructurene.

De fleste gir signaler om at dersom dette er en ordning som skal fortsette vil det være behov for å gjennomgå valgreglene. Det bør da særlig være fokus på representasjon siden det i forsøksmenighetene fremdeles er en sterk tilknytning til den enkelte menighet/kirke. Noen steder er det et behov for dispensasjon fra at begge sokn skal være representert i fellesrådet, slik at de har en fast representant fra det ene rådet og vara fra det andre. Dette gjelder råd der medlemstallet til sammen er under 1000.

Konklusjon

Det ser ut som dette er en svært god ordning for mange menigheter. Det er interessant at det er behov for et felles råd for flere sokn, men at de fleste ønsker å ivareta soknene – i alle fall foreløpig. Mange ansatte ser det som et mål å slå sammen soknene på sikt. De soknene som har valgt sammenslåing, har vært i en lang prosess når det gjelder samarbeid mellom soknene. Det tar tid å bearbeide folk i menigheten, både frivillige og ansatte, mens noen ser på det som eneste mulighet for å ivareta de oppgavene kirken skal utføre. Bruken av utvalg er utbredt.

Noen av de positive erfaringene som nevnes er færre møter, mindre kostnader, bedre/enklere saksbehandling, større ansvar for helheten, bedre informasjonsflyt, økt "felleskapstanke", mer sammenheng mellom sakene, lettere å få nok folk til å sitte i rådet. Flere steder er sammenslåing av menighetsrådene avgjørende for at arbeidet skal gå rundt.

Av negative erfaringer kan bl.a. nevnes at når det er færre medlemmer i rådet blir rådet mer sårbart, det legges mye ansvar på medlemmene og det blir færre å fordele oppgavene mellom. Lokaliserings spørsmål trekkes også opp som en negativ del av forsøket. Likeledes byr forskjellen på store og små menigheter på noen utfordringer da de små er redde for å bli overkjørt, og derfor kan fremstå som noe tilbakeholdne.

Det har allerede vært henvendelser til Kirkerådet fra menigheter som ønsker sammenslåing av menighetsråd fra 2011. Om ordningen skal bli permanent, må etter hvert drøftes og sees i sammenheng med ny kirkeordning.

Kirkedepartementet ønsker større og mer robuste administrative enheter, i følge tildelingsbrev over FOU-midler 2008, og dette krever samarbeid og nytenkning om kirkens struktur. Ønsket om bedre økonomi for menighetene, og stor konkurranse om kommuneøkonomien, krever derfor at kirken må gjøre seg mer synlig. Kirken må også være en interessant arbeidsplass. Større kollegiale fellesskap, mer kompetent ledelse og gode rutiner kan være med på å styrke dette.

Underveis i denne prosjektperioden har Kultur- og kirkedepartementet godkjent forsøk med sammenslåtte menighetsråd utover de prosjektene vi har fulgt opp fra Kirkerådets side. Erfaringene i denne rapporten er hentet fra de rundt 80 soknene Kirkerådet har hatt kontakt med fra 2005. Kildene/ informantene er stort sett ansatte.

Forsøk fra 2009:

Sør Hålogaland:

Misvær og Skjærstad (2009-2011)

Hamar:

Lesja og Lesjaskog (2009-2011)

Sand og Mo (2009-2013)

Bjørgvin:

Hjelme og Blomvåg (2009-2013)

Agder og Telemark:

Sauherad og Nes (2008-2009)

Tunsberg:

Larvik og Langestrand (2009-2011)

Hvasser og Tjøme (2009-2011)

Borg:

Skjeberg, Ullerøy og Ingedal (2010-2013)

Trøgstad og Båstad (2009-2013)